A Quitzeo szépe: az aranyszegélyes fogasponty

A *Goodeidae* család számos érdekes fajjal, nemzetséggel rendelkezik, melyek közül egyik kedvencem a *Zoogoneticus* genus. 3 fajt számlál mindössze, melyekből kettőt már bemutattunk a magazin hasábjain (*Z. purhepechus, Z. tequila*). A mostani számban sor kerül a harmadik fajra, az aranyszegélyes fogaspontyra.

Tudományos elnevezése *Zoogoneticus quitzeoensis*, a genusból elsőként leírt faj, már 1898-ban, Bean munkássága nyomán megismerhették az akvaristák. Szerencsére nem rendelkezik túl sok szinonim névvel, *Zoogoneticus cuitzeoensis*-ként vagy korábban *Platypoecilus quitzeoensis*-ként fordulhatott elő. A holotípus egy 48 mm-es ivarérett nőstény volt, melyet E. W. Nelson 1892. augusztus 5-én gyűjtött be – a nevet adó –- Quitzeotóból (Michoacán tartomány).

A halak alapszíne sárgásbarna. A nőstények viszonylag jobban mutatják az enyhén sárgás tónust, habár a barna az uralkodó testszín. Rajtuk kisebb, szabálytalan, sötétszürke foltok találhatóak. A nagyobb foltok jobbára az oldalvonal mentén koncentrálódnak, míg hasuk inkább ezüstös csillogású. A hímek ezzel szemben kicsit ezüstösebb-kékesebb színben tündökölnek, a hát- és farok alatti úszót sárga karima övezi. E karimák meglehetősen vékonyak (nem úgy, mint pl. a Tequila-fogasponty farki szegélye), sok példánynál erősebb narancsos-vöröses színűek is lehetnek. A szájtól a szemen át a kopoltyúfedőig halvány csík húzódik, továbbá a hímek testén is előfordulhatnak foltok. A nemek egyértelműen megkülönböztethetőek, ugyanis a hímek a belső megtermékenyítést szolgáló andropódiummal rendelkeznek, a nőstények pedig a legtöbb elevenszülő fogaspontyhoz hasonlóan legyező alakú úszót fejlesztenek, s a terhességi folt is – bár meglehetősen halványan – de látszik rajtuk. Hátúszója 13-14 sugaras.

Kifejlett kori testmérete 4 és 6 cm között alakulhat, a legnagyobb eddigi ismert példány is 57 mm-es volt!

Nagyon hasonlít a bíborszegélyes fogaspontyra *(Zoogoneticus purhepechus),* ivadékkorban szinte megkülönböztethetetlenek, de később is nehéz észrevenni a különbségeket, ha nem szakavatott szem kémleli őket, korábban egy fajként tartották számon mindkettejüket (2008-ig!). Genetikai analízissel azonban már sokkal könnyebb a dolgunk, a Cytochrome B gén vizsgálata ad támpontot, ugyanis a két faj között 3-3,8%-a különbség, ami már egészen nagynak számít (a *Skiffia francesae* és *S. multipunctata* között gyakran alig 0,6 % a különbség). A két fajt viszont sohase tartsuk együtt, ugyanis nemkívánatos keverékek jöhetnek világra párosodásukból.

Természetes elterjedési területe Michoacán tartományban van, elsősorban a Quitzeo-bázisban. Megtalálható többek között

a San Cristobal és La Mintzita patakokban, a Presa de Cointzio-ban, a Zacapu-tóban és a Rio Lerma felső részén. Korábban az Angulo és Laja folyókban is előfordult, valamint a Yuriría-tóban, melyek mindegyike a Rio Lerma középszakaszán található. A Rio Grande de Morelia vidékéről is sajnos gyorsan eltűnőben van a faj, és az előbb említett élőhelyekkel együtt a Quitzeo-tóban is ritkul. Heiko Bleher az utóbbi időben Mexikóban is végzett felméréseket és expedíciókat (2012 május/június, 2013 június/július) azokon a megmaradt lelőhelyeken, ahol mindhárom *Zoogoneticus*-faj előfordul. Sajnos az expedíció eredménye az aranyszegélyes fogasponty szempontjából az lett, hogy ottjártakor a Quitzeo-tó teljesen kiszáradt, így a fajt expedíciója során nem találta meg. A fogasponty mindössze 5 példányára lelt *Tilápiák* tömkelege mellett, kb. 20-30 km-re a tótól, kicsi, megmaradt pocsolyákban, melyeket sertések látogatnak. A kutatóút eredményei is jól reprezentálják, hogy a vízszennyezés, a helytelen vízgazdálkodás, a környezet rombolása már-már visszafordíthatatlanul hat a fajra. Ezek tekintetében nem is csoda, hogy kihalással közvetlenül veszélyeztetett fajként tartjuk számon, s sajnos állománya továbbra is csökken. A korábbi széles elterjedési terület bizony egyre inkább szűkülőben van.

Jó alkalmazkodóképességét bizonyítja, hogy tavakban, patakokban, folyókban, csatornákban és kanálisokban is megtalálható, akár homokos, agyagos, iszapos, kavicsos, sziklás vagy elhalt szervesanyagokkal borított talaj fölött is. A tiszta és zavaros vízben is előfordul, viszont leginkább a 0,5–0,6 m-es mélységben érzi jól magát, 1 m-es mélység alatt nem fordul elő. A sűrű növényzetű szakaszokat kedveli.

Mikroragadozónak tekinthető, erre következtethetünk kúp alakú fogaiból és rövid, kb. testhosszúságú bélrendszeréből, valamint viszonylag kicsi szájnyílásából. A természetben leginkább vízibolhákat és rovar (pl. szúnyog) lárvákat fogyaszt. Akváriumban is mindenképpen kapjon változatos táplálékot, ne tartsuk silány száraz eledelen. Érdemes étrendjét Cyclopsszal, Daphniával, fekete-, fehér- és vörös-szúnyoglárvával, artémiával kiegészíteni. A növényeket nem bántja, algafogyasztás nem jellemzi!

Legalább 50-60 literes medencét biztosítsunk nekik, de ha nagyobbacska állományt szándékozunk tartani, akkor bizony 80 liter körüli akvárium is könnyen elkél. Mint az a *Zoogoneticus*-fajokra jellemző, a hímek előszeretettel rivalizálnak egymással. Ilyenkor általában sötétedik színűk tónusa, ellenben kontrasztosabbá válnak a színes farokszegélyek, kifeszítik úszóikat. Komolyabb sérüléssel ezek szinte sosem járnak, azonban ha van helyünk, akkor tartsunk több hímet, hogy az agresszivitás a példányok között eloszoljon, illetve mindig több nőstényt számítsunk rájuk!

A medencébe helyezzünk be pár követ és ágat, melyek közt búvóhelyet találnak. Nem árt a sűrű növényzet, az úszónövények nyugtatják őket, de mindenképpen legyen gyökeres növény is az akváriumban (pl. valiznéria), ugyanis ha megijesztik őket, vagy ha félnek valamitől,

legszívesebben a növények levelei-gyökerei közt keresnek menedéket.

Érdemes egy jó biológiai szűréssel rendelkező filtert használni, azonban az erős áramlást nem kedvelik a halak. Mint rokonai, ő is keményvizes, 15-20 nk optimális számára leginkább, mindehhez semleges vagy a közeli kémhatás társuljon (7-7,5 pH). Rendszeres, heti-kétheti részleges vízfrissítést igényel!

A hőmérséklet beállítása nála is fontos, bár időszakosan a meleg vizet jobban tűri. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy 18 és 25 °C között optimális neki a vízmelegség. Hosszú távon törekedjünk a 21-23 °C közötti tartományt megtartani, de ne felejtsük el az éjszakai hőingadozást és a téli nyugalmi periódust, amit e halak igényelnek. Nyáron várhatóan elérheti vagy meghaladhatja a felső határértéket a hőmérséklet, ilyenkor hűtsük vizét, ugyanis a huzamosan melegebb vízben tartott aranyszegélyes fogaspontyok hajlamosabbak lettek bakteriális megbetegedésekre. A téli nyugalmi periódust pedig biztosíthatjuk, ha ilyenkor sem fűtjük a medencét. Társítása problémás lehet, ugyanis a *Zoogoneticus*-fajok előszeretettel csipkedik meg néha más halak úszóit. Nagy hely esetén próbálkozhatunk nagyobb, aktívan mozgó fajokkal, bár ők könnyen elképzelhető, hogy erőteljesen zavarnák e békés, lassabb mozgású állatokat. Legszerencsésebb egyfajos módon gondozni, ahogy azt mi is tesszük.

Természetes körülmények között a szaporodás periódusa január és április közé esik. Akváriumban akár egész évben folyamatos lehet, a nőstény kb. 6-8 hétig vemhes az ivadékokkal, melyek száma általában nem haladja meg a 10–12-t. Rekordesetekben is 30 körüli szülésekről volt szó. Az ivadékok közepesnek számítanak, a magashegyi fogaspontyokon belül átlagos méretűnek tekinthetők. Tenyésztését megnehezíti, hogy ellentétben a *Poecilidae*-kkal, a magashegyi fogaspontyoknak minden szüléshez egy új párosodásra van szüksége. Kannibalizmus nálunk nem volt tapasztalható, mégis ajánlott a nőstényt szülés előtt elkülöníteni, az ivadékokat szeparálva nevelni. A kishalak száraz eleségeket is fogadnak (portáp), de élő eledelen (pl. walter-féreg, banán-féreg, mikró, artémia naupliák stb.) hamar megnöveszthetőek.

A faj pillanatnyilag a kihalás közvetlen küszöbén áll, kritikusan veszélyeztetett. Manapság körülbelül 7-8 apró populációja ismert, többek között a Zacaputóban (ez a legnagyobb állomány), a Rio Angulo vonzáskörzete, illetőleg a La Mintzita forrása. Az élőhelyek tönkretétele, a helytelen vízgazdálkodás mind súlyosan fenyegeti a fajt. A populációk csökkenő (helyenként stagnáló) tendenciát mutatnak, amit Heiko Bleher kutatási eredményei is alátámasztanak.

Szöveg: Heiko Bleher, Liziczai Márk
Fotó: Török Doloresz, Anton Lamboj

Felhasznált irodalom:
www.goodeidworkinggroup.com
Michael Kempkes, Michael Köck, Rainer Stawikowski: Beiträge zur Biologie und zum Artenschutz der Hochlandkärpflinge

KLG Goodeid Projekt